

Johannes Hemleben

Cesta Heraklesa

Priaznivá geografická poloha Kréty umožnila, že sa ostrov stal duchovným mostom medzi zanikajúcimi vysokými kultúrami Egypta, Babylónie, Asýrie a rozkvitajúcej Európy. V mýte o Diovi a Európe je táto dejinná súvislosť Orientu a Okcidentu symbolicky zobrazená. Zeus v podobe býka unesie na Krétu Európu, hrajúcu sa na morskom brehu Fenície - možno identickú so sýrskou bohyňou plodnosti Anat. Európa tam porodí Mínoa a Rhadamanthysa, neskoršie krétskeho kráľa, ktorým pre ich spravodlivosť, mnohokrát za života preukázanú, je zverený po smrti sudcovský úrad v ríši tieňov.

Tu nie je potrebné žiadnej špeciálnej demytologizácie, aby sme pochopili jednoznačnú reč mýtu aj v našej dobe. Vodcovský "duch" začínajúcej gréckej kultúry, Zeus, sa spája s Európou a zakladá "medziříšu" na ostrove Kréta, ktorý je svojou špecifickou polohou otvorený na východ i na sever. Táto skorá "kultúra" je pre svoju úzku spojitosť medzi Krétou a gréckou pevninou nazývaná kultúrou krétsko-mykénskou. Po objavoch Heinricha Schliemanna, Wilhelma Dörpfelda a ich nasledovníkmi nemôže byť žiadnych pochyb o úzkej súvislosti medzi Peloponézom s jeho vtedajším centrom v Mykénach a veľkým stredomorským ostrovom. Toto je prvá hlavná kultúrna os Európy inšpirovaná duchovnosťou Egypta.

Na prahu prechodu z doby, z ktorej ešte nemáme presné historické záznamy, do doby, ktorú možno určiť na stáročia a desaťročia presne, stoja v gréckych dejinách dve vynikajúce hrdinské postavy, Théseus a Herakles. Podľa mýtu sa obaja museli na Kréte vysporiadať s ťažkou úlohou. Théseus zabil Mínotaura, a tým vyslobodil Atény od každoročného potupného tribútu, obete siedmich mládencov a siedmich panien, čím sa Atény mohli rozvinúť ako slobodné grécke centrum v samostatnej duchovnosti. Herakles býka nezabil, ale ho chytil a priviedol živého do Mykén ku kráľovi Eurystheovi, ktorý mu úlohu uložil. Tiež tu je zmysel mýtu zrejmý. Théseus a Herakles sa najprv musia vysporiadať s býčím duchom predchádzajúcej egyptskej kultúrnej epochy, než môže utvárať svoju svojbytnosť nová kultúrna perióda v Mykénach a Aténach.

Ako tiež mýtus vypráva, pokúšali sa ako Théseus, tak Herakles s rôznym úspechom preniknúť do sveta mŕtvych. Théseus sa opovážil zmocniť sa bohyne podsvetia Persefóny, aby ju dal za nevestu svojmu priateľovi Peirithoovi. Úklad sa nepodaril a za trest boli Théseus a Peirithoos pánom podsvetia Plutónom prikovaní v Háde ku skale. Tam ich oboch nájde Herakles, keď má riešiť poslednú a najťažšiu z dvanástich úloh, totiž priviesť z podsvetia do tohto sveta živého Kerberosa, pekelného psa. Podarilo sa mu vyslobodiť Théseusa, nie však Peirithoaa.

Mýtus výslovne zdôrazňuje, že Herakles, aby dokázal čeliť hrozným zážitkom v ríši mŕtvych, odišiel najskôr do Attiky, do eleusínskeho mysterijného miesta. Tam bol uvedený vodiacimi kňazmi do náuky o skrytých veciach ako tohoto sveta, tak podsvetia. Pretože mýty a rozprávky sa neodohrávajú v dimenziách priestoru a času, v ktorých sme svojim súčasným vedomím zakotvení, a pretiže ich výpovede sa neodohrávajú dôsledne v pojmovej, ale i v obraznej podobe, musia byť zodpovedajúcim spôsobom čítané a rozlúštené.

Tak si možno vyložiť dvanásť činov Heraklesových ako prípravy, ktorou zasväcovanec zrel k tomu, aby dosiahol vedomia nadzmyslového sveta, to znamená, že mýtus o Heraklesovi svojimi dvanástimi stupňami pojednáva o očisťovaní, ktoré sa vynorilo už pri popise v Egyptskej knihe mŕtvych. V nasledujúcich riadkoch bude popísaná cesta, ktorou sa mal uberať žiak "cesty Heraklesovej« s cieľom zasvätenia. Meno Herakles nebolo nikdy používané ako meno občianskej osobnosti, u ktorej by sme mohli uviesť dátum narodenia a smrti, ale je to symbolické meno pre žiaka bohyne Héry.

Prvé rozhodnutie padlo už po Heraklesovom narodení. To znamená, že obe bohyne, Aténa aj Héra, prišli ku kolíske novorodeného Heraklesa. Aténa, bohyňa múdrosti, tlačila dieťa k srdcu a milovala ho, z jej podnetu Héra, bohyňa sebeckva a žiarlivosti mu ponúkla svoj prsník. Nadmieru dychtivo sa malý chlapec ponúknutý pokrm, až Héra pocítila prudké bolesti a rozhorčene hodila dieťa na zem. Aténa sa potom dieťaťu ujala, poskytla mu ochranu a vrátila ho opäť jeho telesnej matke. Od tej chvíle sprevádzala Heraklesa po celý život láska božskej múdrosti (Aténa) a jeho cestu charakterizuje skutočnosť, že s nesmrteľným božským mliekom vypil tiež pár kvapiek tvrdohlavosti (Héra).

Čoskoro nasledovalo druhé rozhodnutie. Héra poslala dvoch hadov, ktorí mali dieťa v kolíske zahrdúsiť. Avšak dieťa bolo už ako novorodenec silnejšie ako oba hady. Ľahko v tomto obraze rozpoznáme boj odohrávajúci sa v každej kolíske, len často s podstatne iným výsledkom. Zápas ešte skrytej individuality (Herakles) s dedičnými silami sprostredkovanými rodičmi (hadi). Ak získajú tieto sily prevahu, udusia už čoskoro "jástvo« a dospelávajúci človek zostane celý život predovšetkým produktom dedičnosti a prostredia. Individuálna jedinečnosť osobnosti sa proti dedičnosti nemôže presadiť.

Tretie rozhodnutie - pravdepodobne neskorší dodatok k povesti - sa stalo najznámejším. Je to "Heraklesovo rozhodnutie na rázcestí«. Tu sa mýtus sám demytologizoval a stal sa alegóriou. Keď mládenec Herakles v opustenej krajine rozmýšľa, ktorú životnú cestu má zvoliť, stretnú sa s ním dve ženy, jedna cudná, počestná, druhá vyzývavo koketná a roztopašná. Vieme, že Herakles zvolil cestu cnosti. Akokoľvek na nás tento moralizujúci popis môže dnes pôsobiť prostoducho, obsahuje jasnú požiadavku. Iba očistenej duši sa otvorí brána vyšších svetov. A práve preto, aby bolo možné žiť v objektívnej duchovnosti "mimo dobro a zlo", musí sa cibriť svedomie, školíť vnútornú moraliťu a schopnosti k poznaniu dobra a zla.

Po tomto poslednom rozhodnutí môže Herakles konečne vstúpiť na vlastnú cestu, spočívajúcu v riešení dvanástich uložených úloh. Tých dvanásť činov Heraklesových sú tieto:

1. premoženie nemejského leva a získanie jeho kožušiny,
2. zabitie deväťhlavej Hydry (hada) v močiaroch Lerny,
3. chytenie kerynejskej lane v horách Arkádie,
4. skrotenie kanca z pohoria Erymanthos,
5. vyčistenie Augiášovho chlieva v Elide,
6. lov dravých stymfálskych vtákov na Stymfálovom jazere,
7. skrotenie býka na Kréte,
8. skrotenie kobýl Thráka Dioméda,
9. získanie pásu Amazonky Hyppolity v Ponte na Čiernom mori,
10. zápas s obrom Géryonom v Španielsku o jeho dobytok,
11. jablká Hesperidiok,
12. zostup do podsvetia (ríše mŕtvych).

Herakles, keď vyšiel z Mykén, musí čisto zvonka putovaním postupne prebádať rozšírený kultúrny okruh. Prvých šesť úloh je potrebné zvládnuť v užšej domovine. Nemea, Lerna, Arkádia, Erymanthos, Elis, Stydalos, to všetko sú miesta na Peloponéze. Potom ale musí hrdina svoj horizont zväčšiť. Kréta na juhu, Trácia na severe, Pontos na východe, Španielsko na západe ("Heraklesove stĺpy" boli vztýčené na Gibraltári). Neodchýlíme sa od pravdy, ak si predstavíme vo vtedajšej dobe na všetkých spomínaných miestach chrámy. Ako žiak mysterijnej múdrosti, ktorú mal prijať, získaval Herakles na svojej ceste od jedného miesta k druhému predpoklady pre zasvätenie, ktorého sa mu malo dostať.

Predposledná úloha vedie ešte raz na "západné pobrežie veľkého svetového oceánu". Tu má získať zlaté jablká Hesperidiek, ktoré stráži stohlavý drak Ládón. Hesperidky sú "dcéry noci", to znamená, že nepatria do oblasti denných zmyslov. "Zlaté jablká" nie sú žiadne iné plody ako tie, ktoré podľa biblického príbehu o stvorení podala Eva Adamovi. Sú to plody poznania. Za pomoci Titána Atlanta, nesúceho nebeskú klenbu, sa Heraklesovi podarí jablká získať - povinne ich odovzdá svojmu príkazcovi, kráľovi Eurystheovi z Mykén. Pretože však obyčajný smrteľník nevie, čo si s týmito plodmi nesmrteľnosti počať, sú Heraklesovi vrátené. V mýte táto správa sa končí slovami: "Herakles položil jablká na oltár Atény. Bohyňa však vedela, že posvätnému určenie týchto božských plodov odporuje to, aby boli uchovávané niekde inde, a tak jablká odniesla späť do záhrady Hesperidiek.

Ak si uvedomíme, že bohyňa Aténa zastupuje oblasť božskej múdrosti, na ktorej človek nadobúda účasti pri hľadaní nesmrteľnosti, potom je význam tohto mýtu jednoznačný. Duchovné plody sa nedajú skladovať. Získavajú sa na ceste odvahy, musia však byť vždy vrátené svojmu pôvodu. Sebecké privlastnenie samozrejme nie je možné. Plody patria na oltár Atény - pravdy a múdrosti. Odtiaľ sú vrátené "dcéram noci", Hesperidkám.

Cieľom všetkých predkresťanských zasvätení bola schopnosť získať prístup k onomu svetu, Hádu, podsvetiu. Tomu patrili všetky skúšky odvahy, dôkazy sily a prekonávanie prekážok. Pre človeka ranej gréckej doby nebol ešte svet rozdelený na "vnútri" a "vonku" ako pre nás, ľudí dneška. Skrotenie a ovládnutie "zvierackosti" bolo prežívané ako veľká úloha na ceste k človeku. Kto na "zvíra v sebe" nestačí, stroskotá na prahu ríše mŕtvych. Kto zvíeraťu podľahne, zostane uväznený v smrteľnosti. Kto však ho premôže, tomu sa otvorí cesta k nesmrteľnosti. V tomto zmysle je "Heraklesova cesta" mýtickým popisom cesty školenia, na ktorej konci nasleduje zasvätenie do mystérií smrti. Prvých desať úloh sú stupne očisťovania, jedenástym začína "osvietenie".

Úplne jasne sa v texte u dvanásteho vyslania na cestu do Hádu hovorí: "Aby sa pre túto hrôzu budiacu cestu urobil spôsobilým, išiel Herakles do mesta Eleusis v attickej oblasti, kde znalí kňazi pestovali tajné učenie o božských veciach sveta aj podsvetia, a dal sa kňazom Eumolpom zasvätiť do tamojších tajomstiev potom, čo bol na svätom mieste zbavený viny zo zavraždenia Kentaura. Vyzbrojený tak tajnou silou na stretnutie s hrôzami podsvetia, putoval na Peloponéz a do lakónskeho mesta Tenaru, kde podsvetie ústilo v tento svet. Tu zostúpil, vedený Hermom sprievodcom duší, do hlbokej priepasti a vošiel do podsvetia k mestu kráľah Plutóna. Pretože v podsvetí nie je žiadny veselý život ako v slunečnín svetle, dali sa tiene smutne kráčajúce pred bránami mesta na útek, keď uzreli mäso a krv v živej ľudskej postave, iba Gorgona Medúza a duch Meleagrov odolali.

Vedený božským poslom Hermom učil sa Herakles rozlišovať zákon zmyslového a nadzmyslového sveta. Dozvedel sa, že "duše zosnulých 'sú' prázdne, mečom nezraniteľné tieňové obrazy "a stretol sa s dušami, ktoré z pozemského života

dôverne poznal Dokonca sám Plutón nemohol votrelca zastaviť. Herakles vedel, že jeho úlohou je premôcť pekelného psa Kerbera a vyniesť ho na denné svetlo.

Pozemské zbrane však v podsvetí neplatia. Chránený iba pancierom (darom Athény) A odetý do ľavovej kožušiny našiel Herakles Kerbera pri ústí Acheronu. Holými rukami uchopil príšeru a tak dlho jej zvieral krk, až strážcovi podsvetia došiel dych. Týmto spôsobom ho dostal na povrch a tak dosiahol cieľa svojej cesty (Cesty Heraklesovej). Víťazne priniesol na zem pre tých, kto na nej žijú, zvesť o ríši mŕtvych. Čo je bežným smrteľníkom odopreté (poznatie o ríši tieňov zomrelých), to Herakles pre svojich blížnych získal za pomoci bohov svojím duchovným statočným činom (ľavá kožušina je obrazný výraz pre odvahu). Práve toto a nič iné je zmyslom Heraklesovho mýtu.